

Иван Вазов

Бикоглав

Влакът тощучо бе спрял при станцията и вече се готвеше да тръгне. Защото тука той се бави само две минути – колкото пощата да се предаде. Рядко бива вагон да пусне или приеме пътник на тая заглъхнала станция.

Но днес, като никой път, доста големичък куп селяни и селянки се валяха пред зданието на станцията, гълчаха живо, прощаваха се с други, които имаха китки и чемширови клончета на шапките си. Това бяха запасни солдати от близното село К., които се викаха на обучение; то щеше да трае не повече от три недели, но един лъжлив слух за някаква близка война беше смутил селяните и те изпращаха момчетата, като че нямаше за дълго или никога да ги видят. Скоро изпращачите се натрупаха пред един стар дълъг вагон, трета класа, прикачен напред, почти до самия локомотив. Това първенство, отдавано на тия сиромашки вагони, се дължи на твърде зловещи съображения: в случай на злощастие, предните кола винаги имат привилегия да се преобръщат на трески заедно с човешките същества, които са в тях; и с това често се спасяват от гибелния пръв удар подирните коли, за които се плаща по-скъпо.

В последния миг, в мига, когато влакът се затресе и бавно тръгна, една хубавелка мома чевръсто скокна на стъпалото и простря китка към един висок, синеок солдатин, който до половина се приведе из прозорца, та пое китката, като стисна до счупване пръстите на девойката.

Треньт тръгна и двамата млади не успяха или се не сетиха нито една дума да си кажат. Девойката, запъхтяна и почервеняла като божур, не сваляше очи от същото прозорче на вагона, което се повече и повече се отдалечаваше и из което една глава без шапка още стоеше неподвижна.

Не подир дълго време влакът възви зад една гола височина. Слънцето притрепера като разтопено златно кълбо над черното бърдо и потъна зад него в едно огнено море. Мръкваше бързо. Влакът следваше да лети с растяща бързина из пустото и затъмняло поле. Светна и кандилото от покрива на вагона. Момчетата заразвързваха торбите си, за да извадят каквото имаха за похапване, да вечерят. Ненадейно машината изсвири заглушително и след това влакът спря.

– Какво е това? Станцията ли е? – питаха се момчетата, като се взираха в тъмния кър.

Но нищо подобно не се виждаше. Железницата бе спряла на сред полето; явно бе, че някакво препятствие стоеше на пътя.

– Червен фенер има! – обади се един.

Действително от следващия кантон бяха запалили червен фенер –

условен знак за непроходимостта на пътя. Скоро разбраха, че близкото мостче се е продънило и че влакът ще чака до сутринта, доде се свърши поправката.

– Които желят, могат да слязат! – прозвуча гласът на кондуктора, който отваряше вратите.

В един миг солдатите се найдоха долу в мърчината, на чист въздух. Същото сториха и пътниците от другите вагони. Но те не приеха спокойно и безответно неприятната случка.

– Това е безобразие – викаха едни господа от втора класа.

– Слепи ли са били по-рано да поправят моста, а не да плуем цяла нощ на къра! – гърмеше първата класа.

Запасните обаче погледнаха по-хладнокръвно на произшествието, то ги само поочуди, но никого не разсърди. У тях се събуди солдатинът, на когото покорството и безропотната търпеливост са първите обязанности.

– Чувайте, хай да лежим на тревата – извикаха неколцина.

– Болярите нека спят във вагона, за да не настинат – смееше се друг.

– На тревата, под синето небе!

И никой не щя да остане във вагона. И когато „болярите“ дигаха стъклата на прозорците, за да ги не досяга нощната хладовина, войниците се натъркалваха по меката тревица на полето, с очи обърнати към треперливите звезди, които засипваха като елмазен пясък цялото небе, и с мисли, устремени към невидимото село, дето за тях други души сега мислеха и въздишаха.

Разговорите лежишката полека-лека загасваха. Съкрушителните вълнения на тоя ден на прощаване и раздяла с всичко мило и драго, каквото имаха на света, и обайната прохлада на нощния зефир скоро склопиха клепачите на морните момчета. След един час вече се чуваха само силните и равномерни дъхания из двайсетина здрави гърди.

Само един от тях стоеше още буден. Той беше Младен Райчев, юнакът, комуто видяхме, че девойката подава китка. Образът на момата не се махваше от очите му, не излязаше из ума му. Той я гледаше се такава, каквато му се представи в последния миг, преди тръгването на влака: с лице пламнало, запъхтяно от тичане, с черни, огнени и уплашени очи, овлажнели от сърдечно смущение, с алени като мерджан устни, на които се бяха спрели някакви думи прощални, сладки и неизречени; ръката му и сега гореше от стискането на пръстите ѝ и той стискаше силно

и жестоко китката. Душата му трепереше от едно тайно и мъчително усещане, прилично на жажда неутолена, на някаква потребност да види някого тука, да каже нещо някому, нещо безименно и неопределено, но което като камък задавяше гърдите му. Струваше му се, че сърцето и душата му останаха там, на станцията, и че истинският Младен остана там, а тоз е друг, лъжлив.

Мъчението му произлизаше и от това, че през последните няколко дни той не беше виждал Цанка, той я видя само в часа на тръгването си, за един миг само... Той не успя нито една дума да й каже, нито да чуе от нея. А имаха толкова неща да си кажат и изговорят преди раздялата. Тя му се мярна и изчезна като един сън. Да, истински сън наяве. Явно е, че тя, горката, бе се отскубнала крадишком да дойде да го изпрати и едвам свари; и когато нему се изгледаха очите за нея, нейното сърце също е премирало от мъка и нетърпение! И той сам, сам беше причината, дето са я задържали. Вчера той отиде при баща й, Миля Каражелев, чорбаджията, надут, гневлив и злорек селянин, но на часове с добро сърце, и го завари тощучо изпращаше гости.

– Бай Мильо – каза Младен, – аз утре тръгвам с нашите запасни войници; дойдох да ти кажа прощавай като на по-стар и да ти искам благословията...

Мильо чорбаджи се слиса. Дълги години той бе имал умраза с покойния Младенов баща, някогашен бунтовник – и такъв останал и докрай – човек с рядко упорита глава и непреклонен нрав. Мильо го наричаше презрително „комита“ и покрай него не можеше да гледа и Младена, наследил с юначеството и бикоглавския характер на баща си и умразата му против чорбаджията... Отде доде той сега да иде да се прощава с него и да му иска благословията?

– Ще идеш, а? Хай на добър час, дано там те направят човек; покойният Райчо ви народи кучешки синове, бог да го прости – каза Мильо.

– Бай Мильо, за тате лошо да не хортуваш... Стига му гриза костите приживе! – каза Младен с разтреперан глас.

– Е, какво искаш, бе чоджум? Ако отиваш, пръждосвай се по-скоро! – извика Мильо, като устрели с ненавистен поглед момъка.

Младен не мигна. Грубостта на чорбаджията намери скала в неговата упоритост. Той каза решително:

– Аз ще се пръждосам, но преди да се пръждосам, искам да ти кажа две думи и тия думи хубаво да ги запомниш.

– Казвай да видим.

– Като се върна от службата, ако се върна жив...

– Е, ако се не върнеш жив? Ще стане кокоша жалба в махалата ни! – пресече го грубо Милю.

– Като се върна жив, аз ще ти искам Цанка... Дотогава да я не даваш другиму.

Като чу тая дързост, Милю втренчи очи в момъка, за да го види не гаври ли се с него; но в Младеновия поглед не се четеше смях, а една смела решителност. Тогава Милювата ярост избухна в презрение.

– А бе, пъси сине, ти искаш чуждите дъщери, ами тебе кой те иска, просек въшкави! Я го виж, те го пъдят от селото, той пита за поповата къща!...

– Мене ме иска Цанка, ние се любим – издума развълнуван Младен и свали надолу очи.

Чорбаджи Милю вместо отговор викна, та се изсмя колкото му глас държеше, мушна ръцете си в джебове на потурите и се запъти нататък.

– Цанка да държиш, чуваш ли? – извика Младен със задъхан глас и прибледнял от ярост. – Ще те направя на прах и пепел!

И момъкът си тръгна, но той чуваше ясно зад себе си гръмогласните псувни на Миля чорбаджи:

– Хайдутин с хайдутин, проклетият син! От комита баща какво искаш да излезе? Пак комита!

Всичките тия неща минаха през ума на Младена и жестока злоба кипна в гърдите му.

– Аз ще го убия, ако я даде другиму, па и нея, и мене си! – избъбра той...

Но скоро мислите му се пренесоха на друга, по-нежна и успокоителна картина. Видя селото. Цяло спи то сега под звездното небе; рекичката ручи край високото плетище на Милювия двор, под увисналите клони на старите върби; край водата гъски дремят; всичко е тихо в двора; крушата само шумоли и фасулевите вейки шъпнат; до тях е сайвантът, дето стои станът; там си постила и спи Цанка. Сега всички къщни спят, но Цанка е будна, буден е неговият гълъб и мисли и той, и въздиша и той... Как ли се би зарадвала тя, ако чуеше гласа му, че я вика тихо, че ѝ съсне в мрака; ако би го видяла пак и би останали сами и би си изприказвали сладко-сладко всичко, каквото имаха на душите си преди раздялата... и още колко радости! Тя би се измъкнала като змия от леглото си, без някой да сети... Тукати една мисъл му дойде: дали не е възможно да иде да я види? До съване има още шест-седем часа, време

достатъчно за едно любовно свиждане на край света, а не на един час разстояние! В един миг той зема решението си. Сега вече нищо не би го спряло: огнена река да му се изпречеше, щеше да я мине; в крепост да се превърнеше плетът на Миля, щеше да влезе... Звездите мълчаливо трептяха на дълбокото лазурно небе. Пълна тишина царуваше наоколо. Нарушаваха я само няколко юнашки хъркания на дълбоко заспалите момци. Младен стана предпазливо и се запъти бързишката през полето надлъж по железната линия. Скоро изчезна в полумрака на лятната нощ.

Полунощ минаваше, когато цял разтреперан от сладката среща Младен излизаше из селото, за да иде до станцията и оттам да фане по железния път. Дотука той от никого не бе виден, ни срещнат. Селото беше мъртво и пусто и това го благодареше; той желаше да остане тайна неговото скришно ходене в село, както и причината му. Усещаше сега, че е престъпил солдашката дисциплина, че постъпката му е лудешка, но че е извън силите му да се въздържи от нея. Той бързаше, той не знаеше часа, страхуваше се да не би зората да го превари и той ускоряваше хода си... Вятърът се беше поусилил и глухо фучеше между плетищата и клоните на орехите. Когато Младен се намери на къра вече, една силна светлина блесна отляво. Той погледна: далечно в нивята жълти пламъци изскачаха из кръстците; вятърът развяваше пламъците и те префащаха нови снопове и кръстци и образуваха една пречупена пламенна река. Цялата околност светеше, пожарът се предаде и на една голяма купня със снопи и висок огнен стълб зализа въздуха, развяван на буйни езици от нарасналия вятър... В този миг Младен чу човешки стъпки наблизо, той погледна стреснато и видя две човешки фигури насреща си: то бяха на двама селяни от селото му; той чевръсто се дръпна и мина приведен зад едни храсти, уверен, че го не познаха отминалите селяни. Като се успокои с тая мисъл, Младен повървя малко, но пак се спря да види пожара. Той се изпълни от жалост пред тая картина. Тук загинваше безконецно количество човешка мъка, обръщаше се на пепел в няколко минути цяло богатство, създадено от труда на природата и на човека и никоя сила не беше в състояние да изтръгне из обятията на алчната стихия тоя сух и леснозапалим материал. Тоя пожар, причинен навярно от злосторник, се показва като едно лошо предзнаменование на Младена. Той продължи пътя си и дълго време още зловещото осветление го следеше. Той усети облекчение, когато една рътлина закри от погледа му съвсем зората от пожара. Когато пристигна при другарите си, той ги завари пак заспали дълбоко. Той се дръпна при тях сломен и заспа.

В това време зората фърляше първите си белизнави шипове по

утихналото и забледняло небе.

По изгрев слънце влакът мина по направения мост и по обяд пусна войниците в града, който гонеха.

На другия ден навечер повикаха Младена при офицера му. Той се доста очуди от това повикване. Но очудването му се промени на смайване, когато влезе при началника си: там видя Цанкиния баща, Миля чорбаджи.

Той прибледня.

– Дали не са ме усетили? – помисли си той. – Не, никой не знае... Милю е дошъл да се плаче за думите, дето му хортувах... няма нищо страшно.

Лицето на офицера беше строго. Милювото беше изкривено от ярост.

Младен се изправи неподвижен като статуя.

– Младен Райчов, когато нощес останахте при разваления мост, ти става ли да ходиш другаде някъде? – по-пита го офицеринът.

По това питане Младен разбра, че ходенето му в селото е станало известно; вероятно познали са го селяните, които го срещнаха нощес, и са го обадили. Той реши да не лъже, да изповяда престъплението си и храбро да изтегли наказанието си. Но само едно няма да каже: няма да обади за срещата си с Цанка! Не, той няма да срами момичето за нищо на света... Може да умре, но няма да каже. Решил това веднаж, той няма вече да отстъпи. Упорството му се преобърна в желязна воля. Младен беше един от ония корави наши селяни, надарени с твърд и непоклатим характер, които в последната война, в болниците, очудваха със свърхчовешко търпение и невъзмутимост, подложени под хирургическите инструменти.

На началниковото питане Младен отговори право, че е ставал и ходил до селото.

– Какво чини в село?

Младен мълчеше.

– Лъжеш, до село не си ходил, ами до нивите ми само! – извика Милю сърдито.

Младен падна в друга изненада. Значи срещата му с Цанка е останала тайна. Това го зарадва. Но защо тогава той гняв от Миля и какво иска да каже той? Той не разбираше.

– Защо си ходил на Милювата нива? – попита офицеринът, който не счете вече за нужно да го пита какво е правил в селото, понеже беше напълно убеден, че в селото не е ходил.

Сега чак Младен сети всичко: запалените кръстци са били Милювите и Милю него набежда в пожара, в такова страшно престъпление! Той се възмути при тая мисъл и отговори:

– Аз до село ходих само и никакви Милюви ниви не знам, нито съм дирил.

Нему му пак дойде на ума за двамата селяни; да, те са го наклопали!

Офицеринът се навъси.

– Какво си се заканвал завчера на негова милост? – попита той, като посочи Цанкиния баща.

Младен погледна смаяно.

– Какво се пулиш? – обади се Милю. – Питай го, питай, ваше благородие, не рече ли ми, че ще ме направи на прах и пепел?

– Отговаряй – каза офицеринът.

– Казах.

Тая прямота и откровеност позачудиха офицерина и му се харесаха. Младен спечели в симпатията му; но за жалост всичките обстоятелства говореха против него. За офицерина не оставаше ни сянка съмнение, че пред себе си вижда същия виновник на пожара.

– Отведи тогова на гауптвахта – заповяда той на вестовоя.

Когато изведоха Младена, офицеринът се обърна към Милю:

– Чудно, как това момче по вид и по характер не изглежда да...

– Цял палисвят, ваше благородие, нали ти се изповяда като пред духовник? От комита баща какъв син искаш? – пресече му живо думата Милю.

Офицеринът го изгледа строго и излезе.

По човеколюбиви съображения престъпникът беше предаден на гражданското углавно съдилище.

Никога съдба от подобен характер не стоеше по-ясна, не се гледа по-бързо и не се реши с по-чиста съвест от почтените съдии. Доказателствата за виновността на Младена бяха така ясни и необорими, щото сам защитникът, въпреки упоритото отказване на Младена, го счете за крив и се ограничи да иска за подсъдимия не оневинение, а по-слабо наказание... Осъдиха Младена на три години затвор.

.....
Младен чезнеше вече пет месеца в затвора.

Един ден младият затворник се смая, когато видя, че подир старшия влезе в тъмницата му и Цанкиният баща.

– Младенчо – каза Милю запъхтян, – не грижи се веке, тебе те пускат, защото нищо не си бил крив, чедо... Станое, проклетникът, бил запалил кръстците ми, той сам си изказа. Хай да излазаш!

Младен погледна очуден. Старшият му потвърди същото. Той имал заповед от председателя на окръжния съд да го освободи.

– Прощаваш ли ме, синко, че аз те набедих? Аз ти искам прошка! – каза Милю с мирен и почти плачевен глас. – Защо не ни разправи, бе синко, тогава по-добре, да ни вразумиш? Тях бре, какво направихме!

– Не казах ли ви, бай Мильо, че нито бях помирилска твоята нива?

– Сега вярвам... ами като те питаха в съдилището, защо не отговори дека си бил, кой те е видял в село?

Младен помисли, зачерви се, па каза:

– Защо не отговорих? За Цанка!

– Как за Цанка?

– Аз ходих да се прощavam с Цанка и си давахме клетва, че ще се зедем... Можех ли да спомена аз името на Цанка, да го почерня?

Па погледна Миля в очите; но вместо средня той забеляза в тях друго изражение.

– Бе чоджум – каза му най-после, – та вие наздраво ли се любите с наша Цана? Затова се е тя такава опуйчила оттогава... Невидяло се макар... Хай цалувай ръка, та да ти я дам, да патаса светът.

– Добре правиш, че инак щях да я зема с юруш, по войнишки – каза Младен, като му цалува ръка.

Милю го погледна в очите:

– Ами щеше ли да ме запалиш, ако я бях дал другиму?

– Хай, хай, ти ме знаеш, бай Милю...

– Дядо, дядо казвай отсега нататък, не се бъркай, комита! – каза строго усмихнато Милю, като го извеждаше из вратата на тъмницата.

* * *

По волята на възрадания чорбаджи Миля годявката на Младена с Цанка стана същата вечер, подир неделя – сватбата. Едновременно със сватбарския тъпан разнесе се из селото известието за обявяването на Сръбско-българската война.

На сутрешния ден Младен отпътува за бойното поле.

Ни от предумвания, ни от молби, ни от плачове на отчаяната млада невеста, от нищо не зе... Самото началство се съгласи да му даде неделя срок, но той упорствува. – Сега моята жена и род, и драгост, и господ е отечеството... Додето го гази душмански крак...

И тръгна – от една сватба на друга – кървава.

И вече се не върна: той остави юнашки кости на царибродските височини и млада булка под було още.

Цанка доби едно дете от него. Синеоко, хубаво ангелче, крещи до облаците и упорито като дявол.

Често дядо му, като го друса на ръце, казва му с цалувки по надутите бузки:

– Бащичко! Комита цял, комита бикоглав!

Сопот, 1891

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5010>]